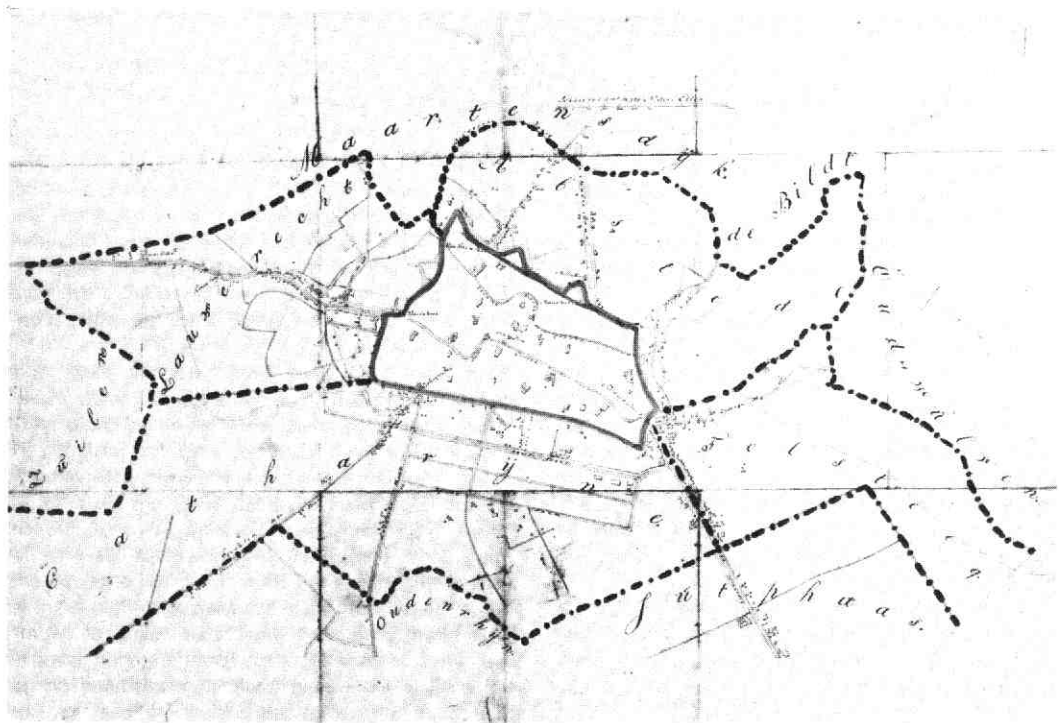

Redenen tot herziening der stedelijke reglementen in 1824 (2)

Schets-plattegrond van de stad Utrecht, met de buitengrachten en omliggende gemeenten, ca. 1835. G.A.U. Top. Atlas Ab 105

De eindfase van de voorbereidingen

Na het insturen van de eindrapporten van de commissies van revisie waren de voorbereidingen voor een invoering hiervan niet komen stil te liggen. De gouverneur had inmiddels in september 1823 62) een missive van de Koning ontvangen, waarbij hem werd verzocht om het opmaken van kandidatenlijsten voor de ambten van burgemeester, wethouder en raadslid tot een nader te bepalen tijdstip uit te stellen. Dit in verband met het feit, dat het duidelijk was geworden, dat de stedelijke reglementen niet meer vóór 1823 zouden kunnen worden ingevoerd. De Koning moest het namelijk met de redactie van alle provincies eens zijn, alvorens hij ertoe over zou gaan de reglementen van één of meerdere provincies bij K.B. te bekrachtigen. Vooral het oponthoud, ontstaan door de late inzendingen uit de zuidelijke provincies, maakte dit onmogelijk. Aan langzaam werkende ambtenaren kon dit al evenmin worden verweten, wanneer men bedenkt, dat er door de Koning zelfs een ambtenaar was benoemd die alleen met het afschrijven van reacties op de voorstellen tot revisie der reglementen was belast.

Bij Binnenlandse Zaken ging men ook voort met de voorbereidingen. Nog in oktober 1823 63) ging er een missive uit aan alle gouverneurs van de noordelijke en vlaamse provincies om te onderzoeken welke capabele personen voor de bovengemelde gemeentelijke functies in aanmerking kwamen. Een maatregel, die niet goed te verklaren is, wanneer men bedenkt, dat de Koning slechts een maand tevoren nog van mening was, dat men voorlopig maar met het opstellen van lijsten van mogelijke kandidaten moest wachten.

Op 10 november 1823 64) werd de memorie van toelichting aan Koning Willem I voorgelegd om de volgende dag naar de Raad van State te worden doorgestuurd. In de notulen van laatstgenoemd college van 15 november 1823 65) vindt men een artikelsgewijze bespreking, voorzover die op dat moment nog nodig was. Een schat aan gegevens over alle provincies, waarop hier niet nader wordt ingegaan, daar er ten aanzien van de stad Utrecht nauwelijks iets nieuws wordt gezegd. Tegen de verwachtingen slaagde men erin om de eindredactie op 15 decem-

ber 1823 vast te stellen. Desalniettemin was het niet meer uitvoerbaar om de stedelijke reglementen nog in dit jaar uit te vaardigen. Daarom vaardigde de Koning op 21 december 1823 een K.B. uit, waarbij hij de minister van Binnenlandse Zaken opdroeg aan de steden bekend te maken, dat „al de Leden van den Stedelijken Raad voorlopig in derzelver functiën zullen blijven voortgaan” (66). Deze maatregel is slechts één maand van kracht geweest, nl. totdat de stedelijke reglementen overal in den lande waren ingevoerd. Voor de steden en plaatsen in Utrecht werden de reglementen, hoewel, dit zij nogmaals met klem gezegd, in verschillende versies voor de desbetreffende steden, op 4 januari 1824 bij K.B. 111 ingevoerd (67). Als bijzonderheid dient te worden opgemerkt, dat in de definitieve tekst gekozen was voor een stedelijk bestuur, bestaande uit één burgemeester, hetgeen geheel nieuw was en waarvan in het ontwerp-reglement nog geen sprake was. Deze werd bijgestaan door drie wethouders. De titel schepenen was om de reeds genoemde bezwaren van met name de noordelijke provincies komen te vervallen. Het is dus sinds 1824 dat ons land een college van burgemeester en wethouders kent in plaats van het oude, vertrouwde college van burgemeesteren, voorgezeten door één president-burgemeester. Tijdens de Republiek was het nog een college van burgemeesteren, wethouders en raadsleden, hetgeen dus afgezien van het aantal burgemeesters reeds qua basis meer overeenkomsten vertoonde met die van B en W na 1824.

Inmiddels had de gouverneur zich op de hoogte gesteld van de voorkeur van de steden in de provincie voor een burgemeester, zodat reeds op 6 januari 1824 door de Koning overgegaan kon worden tot de benoeming (68). Voor Utrecht werd dit mr. J. van Doelen. Dat bij een dergelijke voordracht naast de capaciteiten soms ook andere motieven een rol konden spelen, blijkt uit het feit, dat de gouverneur onder meer aanvoerde, dat mr. J. van Doelen, na het verlies van vrouw en kinderen, een troost in zijn werk zou vinden (69). Zinsneden die op zijn zachtst gezegd voor tweeërlei uitleg vatbaar zijn en waarvan men zich afvraagt of de gouverneur deze ooit aan de betrokkene zou hebben durven laten lezen. Als kwaliteit werd met name zijn ervaring op het gebied der gemeentelijke financiën onder de aandacht gebracht.

Voor de beëdiging van de burgemeesters in de provincie Utrecht werd een buitengewone vergadering van Gedeputeerde Staten uitgeschreven, waarbij zij de eed van trouw moesten zweren in de hand van de gouverneur. Na deze vergadering waren de burgemeesters zelf handelingsbevoegd, zodat zij ertoe konden overgaan om op hun beurt hun colleges te installeren. Hiervoor werd in de stad Utrecht reeds op 13 februari 1824 (70) een vergadering van het dagelijks bestuur bijeengeroepen, waarin burgemeester J. Borski zijn ambt overdroeg aan zijn opvolger mr. J. van Doelen (71). Daarna ging men over tot het uitschrijven van een raadsvergadering, waarvoor ook de

nieuw gekozenen de gelegenheid zouden hebben om na het afscheid van de oude raadsleden de eed van trouw, zoals deze in artikel 60 te vinden is, te zweren (72). Door ziekte moesten de aankomende raadsleden D. G. van der Burgh van Kroonenburgh en W. van Bronckhorst verstek laten gaan. Door middel van een publicatie (73) en niet, zoals dit tegenwoordig zou gebeuren door een vermelding in de plaatselijke krant, werd het nieuwe bestuur nog dezelfde dag aan het volk „voorgesteld”. Het bestond uit mr. J. van Doelen als burgemeester, W. R. van Heeckeren, R. A. Schutt en J. Borski als wethouders (74) en een raad van *achtien* leden, waaronder de twee secretarissen.

E. F. Grothe

Het zou buiten de opzet van dit artikel gaan om ook nog de beëdiging van de raadsleden te bespreken. Toch is het bij de afsluiting wel vermeldenswaardig hier mee te delen, dat D. G. van der Burgh van Kroonenburgh vóór zijn beëdiging is overleden, waardoor de stad Utrecht genoodzaakt werd om een nieuwe voordracht te doen. De keuze viel toen op de heer E. F. Grothe, fungerend griffier van de Staten, die reeds in december 1823, toen deze complicatie nog niet vermoed kon worden, een verzoek had ingediend om als lid in de raad zitting te mogen nemen (75). Hij deed hierbij een beroep op een K.B. van 29 augustus 1816, waarbij hij abusievelijk was benoemd op een moment, dat er helemaal geen vacature in de stad Utrecht was. Hoewel men hieraan in eerste instantie dus geen gehoor had willen geven, maakten de omstandigheden, dat het alsnog doorging. Het was dan ook pas in juli 1824 dat de raad voor het eerst in haar voltallige bezetting bijeenkwam.

Het jaarlijks rapport van de gouverneur

Daar door de centralisatiepolitiek Koning Willem I ieder jaar een rapport van de gouverneur en van Gedeputeerde Staten wenste te zien, kan men nagaan wat hierin over de invoering van de stedelijke reglementen staat. In de overige noordelijke provincies wordt er door de gouverneurs nergens melding van gemaakt. In het provinciaal verslag van Gedeputeerde Staten (76) van Utrecht is er daarentegen een hoofdstuk aan gewijd, waaruit de volgende zinsnede voor de Koning zeer vleidend was gesteld. „Terwijl het presidie van ieder bestuur aan eenen burgemeester is toevertrouwd; een maatregel, welken wij moeten toejuichen en waardoor de belangstelling niet alleen, maar ook de eenheid en spoedige behandeling van zaken meer wordt bevorderd . . .” Bovendien hoopte men de financiële toestand te verbeteren doordat het toezicht van één burgemeester hierop niet met het jaar wisselt.

Over de bronnen

Tenslotte zij ten aanzien van de archieven opgemerkt, dat voor dit onderzoek ook het archief van de Raad van State (77) werd geraadpleegd. Daar dit over het

algemeen dezelfde informatie gaf, als het archief van Binnenlandse Zaken is, om herhalingen te voorkomen, vermelding hiervan achterwege gebleven. De informatie die Binnenlandse Zaken aan de Raad van State ter inzage gaf is gemiddeld een week later terug te vinden in de agenda van de ingekomen stukken, terwijl ook de notulen uitvoerige gegevens verstrekken.

Zoals uit de opgave in de noten wellicht is opgevallen is het materiaal van het Gemeentearchief Utrecht beperkter dan men bij de aanvang van een dergelijk onderzoek zou verwachten. In bepaalde gevallen zijn brieven zelfs helemaal niet meer terug te vinden en is het bestaan alleen bekend door de concept-editie op het Rijksarchief Utrecht. Ook de afschriften van een aantal K.B.'s kwamen in geen der notulen voor.

Volledigheidshalve is er ook een onderzoek ingesteld naar eventuele tussentijdse rapporten van leden van de commissie van revisie, die eventueel in hun familiearchieven te vinden zijn. Het resultaat hiervan was op dit moment negatief, hetgeen door het inventariseren van de collecties in de toekomst wellicht niet meer het geval is.

Samenvatting

In het bovenstaande relaas rees bij de bestudering van de procedure, zoals deze is gevolgd bij de revisie van het stedelijk reglement in de stad Utrecht, wel steeds meer het sterke vermoeden, dat Koning Willem I inderdaad door ministers aan te trekken, die vrijwel gelijk dachten, als hijzelf, zich staande kon hou-

den. Het is ook hierdoor, dat hij, toen hij zijn macht gevaar zag lopen, tegen de voorschriften in, via de Staten, een revisie van stedelijke reglementen van hogerhand oplegde.

Op provinciaal niveau had hij al even veel invloed door de positie van de gouverneur. Ook het feit, dat de commissie van revisie voor de helft uit Statenleden bestond, moet niet worden uitgevlakt. Desalniettemin zou het te ver gaan om te zeggen, dat de commissie van revisie een schijndemocratie was, daar zeker de helft van de bezwaren, waarmee Gedeputeerde Staten hun instemming hadden betoogd, positief werd gehonoreerd.

Tijdens de procedure werd er tegelijkertijd uitspraak gedaan door de Kroon over het sinds 1816 slepende geschil of men de stad Utrecht weer met de buitengerechten zou verenigen of dat zij naast elkaar zouden blijven fungeren. Uiteindelijk werd voor het eerste gekozen. Dit had ook directe gevolgen voor een aantal van de artikelen van het te reviseren reglement (in verband met de afvaardiging in het stedelijk bestuur). Door het invoeren van het college van één burgemeester, wat geheel nieuw was, en drie wethouders werd het college van burgemeesteren voor goed afgeschaft. Qua opzet toont dit veel overeenkomst met de magistratuur uit de Republiek bestaande uit burgemeesteren en wethouders.

Redactioneel kreeg het stedelijk reglement een betere structuur, doordat het in hoofdstukken werd ingedeeld. Dit reglement heeft tot 1848 dienst gedaan.

H. J. Ph. G. Kaajan

Noten:

62) A.R.A., S.S. K.B. 5 september 1823 no. 149, inv. nr. 1745.

R.A.U., Prov. Arch., Notulen G.S. exh. 13 september no. 1, inv. nr. 1580.

A.R.A., R. v. St. exh. 22 september 1823 no. 35, inv. nr. 908.

63) A.R.A., B 6009 gearr. 4 oktober 1823 L.A., inv. nr. 377.

64) A.R.A., Biza S. gearr. 8 november 1823, no. 12A, inv. nr. 936.

65) A.R.A., R. v. St. Notulen 24 november 1823, no. 9, inv. nr. 415.

Het enige verschil tussen de memorie van toelichting en eerder gemaakte bezwaren van Utrecht was dat art. 1 aan de lijst was toegevoegd. De stad heeft evenals Groningen gepoogd een dagelijks bestuur van zes man te krijgen.

66) A.R.A., S.S. K.B. 21 december 1823 no. 76, inv. nr. 1842.

R.A.U., Agenda's van de Gouverneur, exh. 27 december 1823 no. 16, inv. nr. 115.

G.A.U., Notulen B en W, inv. nr. IV 92.

G.A.U., Notulen van de raad, inv. nr. 97 9.

67) A.R.A., S.S. K.B. 4 januari no. 111, inv. nr. 1854.

A.R.A., Biza, exh. 9 januari 1824 no. 9a, inv. nr. 944.

R.A.U., Agenda's van de Gouverneur, exh. 15 januari no. 2 A.Z., inv. nr. 117.

68) A.R.A., S.S. K.B. 6 januari 1824 no. 113, inv. nr. 1857. A.R.A., Biza, B 4801 no. 42, ing. 16 december 1822 no. 8 B.Z., voorstukken, inv. nr. 369.

G.A.U., Notulen van de raad, inv. nr. 67 10.

69) Bijlage bij K.B. 27 januari 1824 no. 134, inv. nr. 1874.

70) R.A.U., Prov. Arch., Notulen G.S., 13 februari 1824, inv. nr. 1585.

71) G.A.U., Notulen van de burgemeester, 13 februari 1824, inv. nr. 94¹.

72) G.A.U., Notulen van de raad, 16 februari 1824, inv. nr. 67 10.

73) G.A.U., Register van stadspublīcitiēn, ordonnantiēn etc. bibl. nr. 3413/3415.

74) A.R.A., S.S. K.B. 27 januari no. 134, inv. nr. 1874.

R.A.U., Agenda's van de gouverneur, januari, inv. nr. 117.

G.A.U., Notulen van de raad, januari, inv. nr. 67 10.

75) A.R.A., S.S. K.B. 27 januari 1824, bijlage, inv. nr. 1874.

76) A.R.A., Biza, exh. 16 juli 1824 no. 16A B.Z., inv. nr. 963.

77) A.R.A., R. v. St., Notulen 25 mei 1821, 4 juli 1821, inv. nr. 405; idem 7 en 11 september 1821, inv. nr. 406; 26 en 29 juli, 20 augustus 1822, inv. nr. 410; 12 augustus 1823, inv. nr. 410; 22 september inv. nr. 415; 11, 21 en 24 november 1823, inv. nr. 415; 5 januari 1824, inv. nr. 416.